Һекајə

Рус дили мүəллимəси

1958-чи илин пајызы тəзəчə кирмишди.

Пајыз даг кəндиндə өзүнү тез көстəрир. Арамсыз јагыш јагыр, уча дагларын тəпəси һəмишə аг чалмалы олур. Булудлар кəмилəр кими дөрд јандан онлары бүрүјүр. Һава сыныр, истини ајаз əвəз едир, ахшамлар исə даһа чох сојујур. Һəр јердə чобанларын јајлагдан гышлага көчмəси барəдə сөһбəт кедир.

Он күн оларды ки, дəрслəр башланмышды. Тəкчə рус дили мүəллимимиз јох иди. Дејирдилəр ки, бизим кəндə һеч ким кəлмəк истəмир. Чүнки узагдадыр, јолу əзијјəтлидир, гышы да сəртдир.

Нəһајəт, мəктəбə хəбəр чатды ки, сабаһ бизим кəндə рус дили мүəллими кəлəчəкдир. Һамыда бөјүк мараг варды. Һəмин күн бир көзүмүз пəнчəрəдə галмышды. Мəктəбимиз кəндин уча јериндə, учурумун лап кəнарында олдуғундан һəр јан ајыг-ајдын көрүнүрдү. Учурумун кəнары учлары шиш тахта илə һасарланмышды. Тəнəффүсдə бу тахта һасарын јанында дајаныб, гаршымызда ачылан кениш вə көзəл мəнзəрəјə тамаша едирдик.

Чох дəринликдə, чајлагдан чај ахырды. Чајын кəнары илə о бири уча дагын əтəји бојунча јол узанырды. Рајондан бизим кəндə кəлəн бу јол көрпүдəн кечиб, учурумун шəрг тəрəфиндəн һəрлəнир, һүндүр јохуш илə кəндə кирир вə онун мəркəзи күчəсинə чеврилирди.

Һəмин јолда маариф шө'бəсинин машыны көрүнəндə «Рус дили мүəллими кəлир!» дејə бə'зи ушаглар јол гырагына јүјүрдүлəр. Машын мəктəбин һəјəтиндə дајананда директор, мүəллимлəр вə ушаглар ону əһатə етдилəр. Һамы рус дили мүəллиминин көрмəјə чан атырды. Машындан əввəлчə маарифин узун, арыг мүфəттиши дүшдү, архадакы гапыны ачыб ири бир чамадан, чанта вə багламa чыхартды. Мүəллимлəр дəрһал чамаданы онун əлиндəн алдылар. Сонра јолуну интизарла көзлəдијимиз рус дили мүəллимəси дүшдү. Һамымызы һејрəт вə тəəччүб бүрүдү. Чүнки машындан дүшəн чох кәнч, гыса сары сачлы, балачабој, көзəл бир гыз иди. Сон дəрəчə зəриф олдуғундан даг кəндинин ајазындан дəрһал үшүдү, кəпəнəк кими титрəди. Агаппаг үзү, бојнунда күллү, ипəк јајлыгы, мави, ишыглы көзлəри варды. Даглара, мəктəбə, евлəрə, јоллара һејранлыгла бахды.

— Нə көзəл кəнддир! — деди.

Онун һарада галачагы габагчадан мүəјјəн олунмушду. Мəктəбин јахынлыгында фындыг агачлары илə долу һəјəтдə тəк јашајан Мəсмə адлы гоча арвадын үч отагындан бири бизим мүəллимə үчүн ајрылмышды. Мүфəттиш машынла кери гајытдыгдан сонра, ријазијјат мүəллимимиз Рəшид гызын чамаданыны, биз исə чантасыны вə багламасыны кәтирдик. Ону һəмин һəјəтə апардыг. Һəјəтдə һəр фындыг агачы вар ичинə гојулан бир дəстə чичəјə бənзəјирди. Елə бил дибчəклəр ичиндə битмишди. Мүəллимəмиз илк дəфə иди ки, фындыг агачлары көрүрдү. Һејранлыгла бахыр, əлини узадыб јамјашыл фындыгларыны дəрир, сонра үз габыгыны сојуб, бир нечə фындыгы овчуна алырды. Мəсмə хала јахынлашыб онун үз-көзүндəн өпдү вə галачагы отагы көстəрди.

Һəмин күн сөһбəтимиз анчаг рус дили мүəллимəсиндəн кедирди. Көрəсəн, һансы шəһəрдəн кəлиб, Москвадан, јохса Ленинграддан? Ады нəдир? Рус дилини зəиф билəн Мəсмə арвадла нечə үнсијјəт тапачаг? Кəндимизин сəрт һавасына, чəтин шəраитинə өјрəшə билəчəкми?

Биз онда једдинчи синифдə охујурдуг. Сəһəр биринчи дəрсимиз рус дилиндəн иди. Мəктəбə кəлəндə марагымыз күчлү олдуғундан дəһлиздə дајаныб мүəллимəнин кəлмəсини көзлəјирдик. Мəсмə арвадын һəјəтиндəн бир аз ашагыда, јолун үст тəрəфиндə бөјүк чөкə агачы варды. Мүəллимəмиз бу чөкəнин јанында көрүнəн кими, ушаглар «кəлир» дејə бир-биринə хəбəр вердилəр. Һамы пəнчəрəдəн бахырды. О, инди əјнинə ачыг гырмызы рəнкли јун жакет кејмишди. Чијниндəн кечирдији гəһвəји чантасы јеллəнирди. Бу вахт һарданса Рəшид мүəллим чыхды. Онлар бирликдə сөһбəт едə-едə мəктəбə јахынлашдылар.

Зəнкдəн сонра синифдə сакит отурмушдуг. О, журналы мүвəггəти əвəз едəн ири дəфтəрлə ичəри кирəндə һамымыз ајага галхдыг. Рус дилиндə саламлашыб аста-аста стола јахынлашды. Һамыја диггəтлə бахды. Һəјəчанлы иди. Əллəри астача титрəјирди. Дəфтəри стола гојуб ачды.

Нəдəн башласын билмəди. Бу заман ишыглар сөнмүш кими синфимиз гаралды. Чүнки бирдəн-бирə, көзлəнилмəдəн һава тутулду. Мүəллимə һејрəтлə əтрафына баханда көј гуруллады. Икинчи дəфə елə гүввəтлə вə елə дəһшəтлə гуруллады ки, санки бомба кими партлады. О, диксиниб, — ој! — дејə тора дүшəн гуш кими чаш-баш галды. Учурумдан о тəрəфдəки уча дагын башында чахан шимшəјин шө'лəси пəнчəрəлəрдə, бир дə көзлəримиздə парлады. Бунлар бизим үчүн чох ади шејлəр иди. Өјрəшдијимиз үчүн һамымызын сакит отурмасы она гəрибə кəлди. Горхдуғуну һеч чүр кизлəдə билмəјиб, пəнчəрəдəн чөлə баха-баха галды. Арамызда дилли-дилавəр бир гыз:

— Јагыш јагачаг, — деди. — Белə көј гурултусу бизим кəнддə тез-тез олур.

— Доғрудан?! Мəн белə шеј көрмəмишəм, биринчи дəфəдир. Лап мө'чүзəдир.

Мүəллимə пəнчəрəни тајбатај ачды. Кур јагыш төкүлүрдү. Һəр бири мирвари бојда олан дамчылар мəктəбин шиферли дамында нəгмə кими сəслəнир, нəһəнк учурума инчи илə долу, көзəкөрүнмəз сајсыз-һесабсыз инҹилəр сəлəнирди. О, көрдүјү бу мəнзəрəдəн һејрəтə кəлдијини кизлəтмəдəн учурума батмагдан дојмурду. Јагыш дəрһал кəсди. Һава да дəрһал ишыгланды. Санки бундан əввəл һеч бир шеј олмамышды.

Үзүнү синфə доғру чевирəн мүəллимə тəбəссүмлə јахынлашыб ачыг дəфтəрдəн бир-бир адлары охумага, бизимлə таныш олмага башлады. Бүтүн суаллары рус дилиндə верир, еjни дилдə чаваб алмага чалышыр, чəтинлик чəкəнлəрə көмəк едирди. Сəси дə өзү кими зəриф вə хош иди. Һамыја елə меһрибанлыг вə јахшылыг көстəрирди ки, илк дəрсдəн үрəјимиздə һүсн-рəгбəт ојатды. Тəнəффүсдə о бири синфин ушаглары бизим отага јахынлашыб, онун дəрси илə марагланыр, — нечə мүəллимəдир? — дејə јербəјердəн сорушурдулар. Јахшы чавабымыз онларын марагыны гат-гат артырырды. Беләликлə, Инна Ивановна бизим əн јахшы мүəллимлəримиздəн бири олду.

Онун кəндə кəлиши хош бир һадисəјə чеврилди. Гызкəлинлəр таныш олмага чан атыр, кəнчлəр она һəсрəтлə бахырдылар. Бу зəриф рус гызы күнлəр кечдикчə кəндимизə, чамаатымыза исинишир, гајнајыб-гарышыр, јасдан, тојдан галмыр, һəр јердə һөрмəтлə гаршыланырды. Дəрслəри дə јахшы кечир, бизи чох истəјирди. Ајрыча лүгəт дəфтəримиз варды. Зəиф олдуғумузу билдији үчүн вахт галдыгча тəлəффүзүмүзү јохлајыр, сəрбəст вə ајдын данышыга јијəлəнмəјимизə чалышырды. Чох тəлəбкар иди. Зəрифлијинə, мəдəни вə нəзакəтли рəфтарына бахмајараг тə'сир көстəрмəк үчүн лагејдлəрə, тəнбəллəрə гаршы сəрт олурду.

Мəктəбин мүəллимлəри илə достлуга башламышды. Хүсусилə колхоз сəдринин гызы, бизим севимли əдəбијјат мүəллимəмиз Мəрјəмлə чох јахын иди. Бу јахынлыг бизим хејримизə олду. Чүнки мəктəбдə кечирилəн сəһəрчиклəрин, əдəби кечəлəрин, конфрансларын тəшкилиндə һəр икиси иштирак едир, бу исə бизи һəвəслəндирир, севиндирир, балача үрəјимизи фəрəһлə долдурурду. Сəдримиз дə рус дили мүəллимəсинə һүсн-рəгбəтлə јанашырды. Һəтта ону евинə гонаг чағырмышды. Бу гонаглыгда Инна Ивановна Азəрбајчан дилиндə елə көзəл сағлыг демишди ки, һамыны һејран гојмушду. Онун бизим дили јахшы билмəси һаггында Мəсмə хала кəнддə чанфəшанлыгла данышырды: «Балам, бу гыз бизим дили су кими билир. Мəндəн-сəндəн јахшы данышыр. Валлаһ-биллаһ Бакыдакы нəвəм белə данышa билмир. Елə дə ширин ләһчəси вар. Дејирəм, ај гыз, буну һардан өјрəнмисəн, нə десə јахшыдыр, дејир, анамдан. Кəл, инди ону, баша дүш. Јахшы гыздыр. Тəкчə дилимизи јох, адəтимизи дə билир».

Биз мүəллимəни даһа јахындан таныдыгымыз үчүн ону чох маһəббəтлə севмəјə башладыг. Хүсусəн гыса, кəдəрли һəјат тарихчəси илə таныш олдугдан сонра бу маһəббəтимиз даһа да артды.

Мүһарибə башлананда Иннанын ики јашы варды. Ленинград мүһасирəјə алынмамышдан бир нечə күн əввəл Иннанын галдығы ушаг евини Бакыја көчүрдүлəр. Гызын атасы, өзүндəн бөјүк гардашы чəбһəдə вурушурду. Анасы исə заводда ишлəјирди. Вəзијјəтин кəркин олдуғуну көрдүјүндəн Иннанын башга шəһəрə көчмəсинə разы олса да, үрəји јејə-јејə галды. Бакыда исə ушагларын һамысыны јерлəшдирмəк мүмкүн олмадыгы үчүн балачалары мүхтəлиф евлəрə пајладылар. Инна Бинəгəдидə јашајан Шө'лəнин евинə дүшдү. Шө'лə сонсуз иди, һамы ону һај-күјчү кими танијырды. Анчаг чох мəрһəмəтли үрəји варды. Јетим-јесир үчүн əлдəн кедирди. О, Иннаны Сона дејə чағырмага башлады вə бүтүн меһрини она салды. Əввəллəр Иннанын анасындан мəктуб кəлирди. Сонра мəктубларын арасы кəсилди.

Шө'лəнин əри бир гычы шикəст һалда чəбһəдəн гајыдыб кəлди. Бирлə јашамага башладылар. Күнлəр сүр'əтлə кечди. Шө'лəнин Иннаја мүнасибəти дəринлəшир, гыз бу бөјүк маһəббəти дујдуғундан шəн, раһат һəјатын гојнунда фираван јашајырды. Шө'лəнин əри чох сакит адам иди, гəзет вə журнал киоскунда ишлəјир, евə кəлəн кими көһнə дивана узаныб мүркүлəјирди. Инна бөјүдүкчə, аглы кəсдикчə анасы һаггында, гоһумлары һаггында Шө'лəни сорғу-суала тутурду. Бундан Шө'лə горхурду. Амма һəгигəти ондан кизлəтмирди:

— Гызым, бөјүјəрсəн, өзүн кедиб ахтарарсан, — дејирди.

Инна он беш јашына чатанда Шө'лə вəфат етди. Индијə гəдəр онун гајғысында вə һимајəсиндə бөјүјəн, һеч нəјин фикрини чəкмəјəн гызын галбиндə бирдəн-бирə туфан гопду. Фикирлəшмəјə, атасыны, анасыны дүшүнмəјə, далбадал Ленинграда мəктублар јазмага башлады. Шө'лəнин вəфатындан сонра бу евдə галмаг истəмəди. Чыхыб кетди. Сабир адына педагожи техникума дахил олду. Јатагханада галды. Ленинграддан, гоһумларындан кəлəн бир мəктуб чох кəдəрли иди. Анасы мүһарибə илəриндə ачлыгдан өлмүш, атасы чəбһəдəн гајытмамышды. Гардашы һаггында һеч бир мə'лумат јох иди. Инна техникуму битирди, тə'јинат əсасында бизим даг кəндинə кəлиб чыхды.

Онун дəрсиндə һəмишə там сакитлик оларды. Инна Ивановна бизə бөјүк сəнəткарларын əсəрлəриндəн охумагы, онлардан сөһбəт етмəји чох севирди. Бир нечə дəфə Рəшид мүəллим кəлиб архада отурмуш, онун дəрсини динлəмишди. Чох шеји дəрин баша дүшмəсəн дə, дујурдуг ки, Рəшид мүəллим бизим рус дили мүəллимəсини севир. Анчаг Инна Ивановнанын она мүнасибəтини һеч чүр ајдынлашдыра билмирдик. Чүнки о, һамы илə еjни дəрəчəдə меһрибан вə нəзакəтли иди.

Гыш кəлди. Бизим кəнддə гыш сојуг кечир. Буна бахмајараг хош олур, тəмиз олур. Бə'зəн, ахшамлар мүəллимəмизə дəјмəк үчүн Мəсмə халакилə кедəндə көрəрдик ки, Инна Ивановна китаб охујур. О, мүталиəни севирди. Бизим Азəрбајчан јазычыларынын əсəрлəриндəн хəбəрдар иди. Һəтта дəрс заманы онлар һаггында данышырды. Мүəллимə бизи һəјəтдə көрəн кими севинəр, ичəрија, евə дə'вəт едəр, сүфрəјə алма пирогу кəтириб гојарды. Билирдик ки, о, алма пирогу биширмəји чох севир. Бə'зəн исə клуба киноја кедəрдик.

Бирдəн Инна Ивановнанын һəјатында елə севинчли бир һадисə олду ки... Онун гардашы һаггында Ленинград пионерлəринə вə мəктəблилəринə чохлу мəктуб јазмышдыг. Ушаглар бəрк ахтарырдылар. Бу барəдə бизə тез-тез мə'лумат верирдилəр. Һəтта бунунла əлагəдар Ленинград гəзетлəриндəн бириндə кичик мəктуб чап етдирмишдилəр. Онларын бу кəркин фəалијјəти сəмəрəсиз галмамышды. Бизим мүəллимəнин гардашы тапылмышды. Бу хəбəри Инна Ивановнаја чатдыранда əввəлчə үзүмүзə бахды, сонра мəктубу ачыб сакитчə охуду. Онун бу сојугганлылыгы бизи һејрəтə салды. Лакин əллəри илə үзүнү тутуб һөнкүрəндə һејрəтимиз даһа да чохалды. Инсанын көзлəнилмəз севинчдəн агладыгыны биринчи дəфə көрдүјүмүздəн јеримиздə донуб галмышдыг.

Имтаһанлар гуртаран кими Инна Ивановна гардашыны көрмəк үчүн Ленинграда кетди. Бу, бизим нараһатлыгымыза сəбəб олду. Елə билирдик ки, о, бир даһа кери гајытмајачагдыр. Јај совушуб, дəрслəр башлајанда рус дили мүəллимəсинин кəлиб чыхмамасы һамымызы кəдəрлəндирирди. Ики-үч күн сонра јенə хəбəр чыхмајанда əлимизи тамам үздүк. Һəр күн дəрсдəн сонра рајондан кəлəн автобусун габагына кедир, ахырынчы адам дүшəнə кими дајаныб бахырдыг. Һəр дəфə үмидсизлијə гапылыр, кəдəр ичиндə евимизə дагылышырдыг. Нəһајəт, күнлəрин бириндə биз дикдə дајаныб јоллара баханда автобусун чајлагдакы көрпүдəн кечдијини көрдүк. Кимсə пəнчəрəдəн əл едирди. Рус дили мүəллимəсинин олдугуну дəрһал билдик. Нечə севиндијимизи, нечə һај-күјлə, үзүашагы јүјүрдүјүмүзү билмəдик. Мүəллимəмиз ачыг пəнчəрəдəн əлини чыхарыб маһəббəтлə, күлə-күлə бизə бахырды.

Автобусдан дүшəн кими голларыны ачды. Һамыны бағрына басмага башлады. Чох гəшəнклəшмиш, башына шлјапа гојмушду. Бирдəн тəлəсə-тəлəсə кəлəн Рəшид мүəллими көрдүк. Дəрһал араландыг. О, јахынлашанда дајанды, нəдəнсə ирəли кетмəјə чүр'əт етмəди. Балача оғланы гучагына кəтүрəн Инна Ивановна ону јерə гојуб јаваш-јаваш башыны јухары галдырды. Һамымызы унудуб көзлəрини Рəшид мүəллимə дикди.

Рус дили мүəллимəмиз даһа бизим кəнддəн һеч јана кетмəди. Пајызда онун тоју олду. Бу, гејри-ади бир тој иди. Гардашы Саша Ленинграддан тоја кəлди. Рəшидин анасы вə бачысы əн бөјүк отагы онун үчүн ајырмышдылар.

Бу һадисəлəрдəн иллəр кечиб кетди. Биз бөјүдүк. Һəрəмиз бир сəнəтин саһиби кими кəндə гајыданда билирдик ки, бурада бизə əзиз адамлар чохдур. Онларын ичиндə рус дили мүəллимəмизин хүсуси јери варды. Алты-једди јашларында олан көзəл-көјчəк гызынын ады Шө'лə иди.

Ону бөјүдүб аналыг етмиш бир гадыны Инна Ивановна һеч заман унутмурду.

Т. МАҺМУД.